Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 17

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2017

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 17-го тому:

В. Я. Таційй (голова),
В. І. Борисов (заступник голови),
В. І. Тютюгін (відповідальний секретар),
Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, С. Б. Гавриш, В. К. Грищук,
Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, О. О. Житний, В. О. Навроцький,
М. І. Панов, Є. Л. Стрельцов, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко

Координаційна і технічна робота з підготовки видання:

К. А. Новікова, Д. П. Євтєєва

В27 **Велика** українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Таційй (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2017. — 1064 с. : іл.

ISBN 978-966-937-261-1

Видання є систематизованим зведенням знань про поняття, категорії, норми й інститути кримінального права, окремі злочини та їх групи, основні міжнародно-правові акти у сфері кримінального права. Розглядаються основні теоретичні і практичні проблеми науки та практики застосування кримінального законодавства України. Наводяться відомості про науково-дослідні установи, наукові видання з кримінального права, а також про відомих вчених України у галузі кримінально-правової науки.

Розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, працівників органів кримінальної юстиції, а також усіх, хто цікавиться кримінальним правом.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

© Національна академія правових наук України, 2017
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2017
© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017
© Видавництво «Право», 2017

ISBN 978-966-937-261-1 (т. 17)
ISBN 978-966-937-048-8

події було поставлено під загрозу життя потерпілого, то завідоме залишення його без допомоги за наявності ін. ознак складу злочину тягне за собою відповідальність за ч. 1 або 3 ст. 135. За миттєвої загибелі потерпілого в такій події відповідальність за ст. 135 не настає.

Якщо винний усвідомлював суспільно небезпеч. характер свого діяння, передбачав його суспільно небезпеч. наслідки і бажав їх або свідомо припускав, відповідальність настає за злочини проти життя і здоров'я (напр., за ст. 121 або 115) або проти авторитету органів держ. влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань гр-дян (напр., за ст. 348).

Суб'єктом злочину є особа, яка досягла 16-річного віку. При цьому немає значення відсутність у неї права на керування трансп. засобом або позбавл. її такого права в адм. порядку за рішенням суду або за вироком суду, чи є вона працівником транспорту, власником або орендарем трансп. засобу, керує ним за дорученням чи незаконно заволоділа ним.

За порушення правил безпеки дорожнього руху під час навчальної їзди на учбовій автомашині відповідальність за певних умов несе особа, яка навчає водінню ін. особу і перебуває поруч із нею, якщо вона мала можливість, але не вжила необхідних заходів для відвернення суспільно небезпеч. наслідків.

Порушення правил безпеки дорожнього руху, вчинене при керуванні трансп. засобом, який не обладнано двигуном (велосипед, веломобіль тощо) або таким, що приводиться в рух електродвигуном, роб. об'єм якого менше 50 куб. см (мопед, скутер та ін.), або електродвигуном, потужність якого становить не більше 3 кВт (електровелосипед), залежно від обставин розглядаються як злочини проти здоров'я та життя особи (ст. 119, 128 КК) або порушення чинних на транспорті правил (ст. 291 КК).

Санкції ст. 286 КК передбачають різні види покарань: штраф; випр. роботи; арешт; обмеж. волі з позбавл. права керувати трансп. засобами або без такого (ч. 1); позбавл. волі на певний строк з позбавл. права керувати трансп. засобами (ч. 2 і 3).

Літ.: Коржанський М. Й., Мисливий В. А. Кваліфікація автотранспортних злочинів. К., 1996; Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження). Дп., 2005.

В. А. Мисливий.

ПОРУ́ШЕННЯ ПРА́ВИЛ БЕЗПЕ́КИ НА ВИБУХОНЕБЕЗПЕ́ЧНИХ ПІДПРИЄ́МСТВАХ АБО́ У ВИБУХОНЕБЕЗПЕ́ЧНИХ ЦЕХА́Х – злочин, передбачений ст. 273 КК. Цей злочин може призвести до вибухів, пожеж, пошкодження або знищення майна, загибелі багатьох людей. В умовах н.-т. розвитку, розширення сировинної бази в-ва, освоєння все нових і новіших видів продукції, використання інтенсивних технол. процесів багато підприємств є вибухонебезпеч. До них належать практично всі хім. та нафтохім. підприємства, багато вугільних і сіркових шахт. Крім того, в умовах в-ва набувають здатності вибухати найрізноманітніші, у звичайних умовах безпечні, речовини і матеріали як нові, так і ті, що були відомі давно: алюміній, цинк, цукор, крохмаль, каніфоль, нафталін,

біоміцин, сухе молоко та ін. Практично в будь-якій галузі економіки наявні вибухонебезпеч. підприємства й цехи. Порушення правил безпеки на таких підприємствах або в цехах може спричинити вибухи речовин, що там використовуються. Масштаби сучасного в-ва обумовлюють значну потужність пром. вибухів. І хоча заг. кількість вибухів на в-вах є невеликою, проте майже з кожним із них пов'язане настання тяжких наслідків. Звідси випливає, що вибухи характеризуються великою сусп. небезпечністю. Тому такі порушення розглядають як одне з найнебезпечніших посягань на безпеку в-ва.

Ст. 273 КК встановлено крим. відповідальність за цей злочин особою, яка зобов'язана їх дотримуватися, якщо порушення створило загрозу загибелі людей чи настання ін. тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого (ч. 1). У разі, якщо таке порушення спричиняє загибель людей або ін. тяжкі наслідки, крим. відповідальність настає за ч. 2 ст. 273 КК. Потерпілими від злочину можуть бути як працівники вибухонебезпеч. підприємств (цехів), так і сторонні особи.

Злочин може бути вчинено виключно в певному місці (на вибухонебезпеч. підприємстві або вибухонебезпеч. цеху) шляхом порушення спец. правил вибухонебезпеки. Не можна кваліфікувати за ст. 273 КК порушення правил безпеки на підприємстві (в цеху), не віднесеному в установленому порядку до вибухонебезпеч., – навіть якщо порушення спричинило вибух і заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого або загибель людей. Такі діяння залежно від конкр. обставин належить кваліфікувати як служб. недбалість (ст. 367 КК), злочини проти безпеки в-ва (ст. 271, 272 КК) або проти життя та здоров'я особи (ст. 119, 128 КК). Належність підприємства (цеху) до вибухонебезпеч. визначається не фактом вибуху, а категорією і класом в-ва, встановленими технол. регламентом до моменту порушення правил безпеки. Кожному вибухобезпеч. підприємству присвоюється певна категорія (А чи Б), а цеху – певний клас (0, 1, 2 та ін.) вибухонебезпечності. На практиці категорії (класи) вибухонебезпечності присвоюються підприємствам (цехам), де у вироб. процесі використовуються, створюються або обертаються вибухонебезпеч. гази, речовини, рідини чи суміші. Напр., вибухонебезпеч. є вугільні шахти (небезпека вибуху суміші повітря, вугільного пилу та газу метану), борошняні фабрики (небезпека вибуху суміші повітря і борошняного пилу), дільниці зарядки стартерних акумуляторних батарей, склади аміаку тощо.

Водночас віднесення підприємства (цеху) до певної категорії чи класу вибухонебезпечності не означає, що усі порушення правил безпеки на таких в-вах утворюють склад цього злочину. Пленум ВС України у своїй постанові №7 від 12.06.2009 звернув увагу судів, що порушення на вибухонебезпеч. підприємстві (у цеху) ін. правил безпеки, напр. про охорону праці, не містить ознак передбаченого ст. 273 КК злочину. У такому випадку зазначене діяння кваліфікується за ст. 271 КК.

Правила вибухобезпеки можуть бути порушені як дією (користування відкритим вогнем, заправка газом несправних балонів автомобіля тощо), так

і шляхом бездіяльності (непроведення інструктажу, невключення аварійної вентиляції тощо). При будь-якій формі вчинення цього злочину він за своїм змістом є невиконанням або неналеж. виконанням конкр. вимог правил вибухобезпеки. Для конкретизації обвинувачення у справах розглядуваної категорії необхідно посилатися на статті, пункти (параграфи) законод. та ін. порушених нормат. актів і розкривати суть допущених порушень.

Цей злочин належить до таких, що мають матеріальний склад. Тому обов'язковою ознакою злочин. порушення правил вибухобезпеки є створення загрози загибелі людей чи настання ін. тяжких наслідків або заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого (ч. 1 ст. 273 КК). Якщо ж порушення спричинило загибель людей або ін. тяжкі наслідки, вчинене кваліфікується за ч. 2 ст. 273 КК. Між порушенням правил вибухобезпеки і зазначеними наслідками необхідно встановити причин. зв'язок.

Вибухонебезпеч. підприємства (цехи) у своїй більшості одночасно є і пожежонебезпеч., а також такими, на яких виконуються роботи з підвищеною небезпекою. На таких підприємствах порушення правил безпеки одночасно охоплюються ст. 273 і, відповідно, ст. 270 та 272 КК.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується тим, що порушення правил вибухобезпеки може вчинюватись як свідомо, так і без свідомого контролю (через неуважність, забудькуватість тощо), але стосовно таких наслідків діяння, як шкода здоров'ю потерпілого, загибель людей або ін. тяжкі наслідки, ставлення особи може бути тільки необереж. Суб'єктом злочину можуть бути як служб. особи, так і рядові працівники вибухонебезпеч. підприємств (цехів), які пройшли відповід. навчання та інструктаж.

Злочин, передбачений ч. 1 ст. 273 КК, карається випр. роботами на строк до 2-х років або обмеж. волі на строк до 3-х років, або позбавл. волі на строк до 3-х років, з позбавл. права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3-х років або без такого. За ч. 2 ст. 273 КК діяння карається обмеж. волі на строк до 5-ти років або позбавл. волі на строк від 2-х до 10-ти років, з позбавл. права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3-х років.

Літ.: Борисов В. І., Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Х., 2012; Борисов В. І., Пащенко О. О. Злочини у сфері громадської безпеки виробництва (підрозділ 6.3) // Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування. Х., 2017.

В. І. Антипов.

ПОРУ́ШЕННЯ ПРА́ВИЛ БЕЗПЕ́КИ ПІД ЧАС ВИКОНА́ННЯ РОБІ́Т З ПІДВИ́ЩЕНОЮ НЕБЕЗПЕ́КОЮ – згідно з зак-вом України про крим. відповідальність є злочином, що передбачений у ст. 272 КК. При його вчиненні заподіюється шкода безпеці в-ва, а також життю та здоров'ю людей, власності, довкіллю. Ймовірність настання небезпеч. наслідків під час виконання робіт з підвищеною небезпекою є набагато вищою, ніж при виконанні звичайних робіт із невеликою небезпекою,